

ks. Krzysztof Kamiński

<https://orcid.org/0000-0002-4862-1434>

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Zjazd Księży Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła. Wyższe Seminarium Duchowne w Tarnowie, 20–22 kwietnia 2022 roku

Pierwotnie Ogólnopolski Zjazd Księży Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła miał odbyć się w Tarnowie w roku 2020 i stanowić swoiste preludeum do obchodów jubileuszowych 200-lecia istnienia Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Przeszkodziła temu pandemia Covid-19. Nie odbył się również zjazd w Poznaniu zaplanowany na 2021 rok. Po dwóch latach przerwy spotkanie historyków Kościoła doszło do skutku. Przybyli oni do Tarnowa na zaproszenie ks. dr. Jacka Soprycha – rektora Wyższego Seminarium Duchownego. Wydarzenie to bowiem ponownie wpisane zostało w jubileusz 200-lecia istnienia instytucji seminarium duchownego. Tradycyjnie, spotkaniem i związanym z nim obradami kierował ks. bp prof. dr hab. Jan Kopicz – ordynariusz gliwicki, który od 18 lat jest przewodniczącym Sekcji Historii Kościoła w Polsce przy Episkopacie Polski. Na spotkanie przybyło 41 księży profesorów i wykładowców historii Kościoła, którzy zostali zakwaterowani w Domu Alumna, czyli części mieszkalnej Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Seminarium szeroko otworzyło swoje drzwi i przyjęło zacnych gości także w kaplicy głównej pw. Jezusa Chrystusa Odkupiciela Człowieka, w auli konferencyjnej im. św. Jana Pawła II oraz w swojej stołówce. Na korytarzach zaś starego i nowego gmachu seminaryjnego uczestnicy zjazdu

mogli obejrzeć dwie niewielkie wystawy. Pierwsza poświęcona bł. Romanowi Sitko, który pełniąc funkcję rektora seminarium został zaaresztowany przez Gestapo w czasie II wojny światowej i 80 lat temu zamęczony w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau. Druga wystawa związana była z historią Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Zaprezentowano na niej m.in. historyczne pieczęcie seminaryjne, tron bp. Grzegorza Tomasza Zieglera oraz różnego rodzaju dokumenty, jak np. dyplom poświadczający powołanie do życia Ogniska Apostolstwa Modlitwy w seminarium podpisany przez o. Józefa Andrasza.

Pierwszy dzień zjazdu – 21 kwietnia – rozpoczęła uroczysta msza święta koncelebrowana, której przewodniczył i homilię wygłosił ks. bp Jan Kopiec. Obrady naukowe rozpoczęły się zaś po śniadaniu około godz. 9.30. Sesję inaugurował ksiądz biskup. Witając uczestników zjazdu, wyraził radość, że po dłuższej przerwie doszło do kolejnego spotkania. Przypominał również okoliczności wyboru tarnowskiego seminarium na miejsce spotkania. Dalszą część przedpołudniową prowadził ks. prof. dr hab. Jan Walkusz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Wykłady oscylowały wokół tematyki nauczania historii Kościoła w seminariach duchownych na ziemiach polskich. Pierwszy referat wygłosił ks. prof. dr hab. Waldemar Graczyk, dziekan Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego przedłożenie nosiło tytuł *Nauczanie historii w Seminarium Duchownym w Płocku w XVIII w.* Przedstawił w nim rolę, jaką odegrał w dziejach tego seminarium ks. bp Michał Jerzy Poniatowski. To on ogłosił regulamin dla tegoż seminarium w 1774 roku, a w strukturę wykładów włączył historię Kościoła. Według bp. Poniatowskiego wiedza historyczna miała dawać klerykom właściwy ogląd dziejów, jak i pomagać w obronie nauki katolickiej zagrożonej nieustannie różnego rodzaju błędami. Ks. prof. Waldemar Graczyk omówił także podręczniki do historii, z których korzystano w płockim seminarium. Podstawowym opracowaniem miała być *Historia ecclesiastica* autorstwa francuskiego dominikanina Ignacego Gravesona. Jednak, o czym świadczy inwentarz biblioteki seminaryjnej z 1777 roku, korzystano również z innych książek traktujących o historii Kościoła, m.in. *Annales Ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198* autorstwa kard. Cezara Baroniusza.

Drugi wykład wygłosił ks. dr Marcin Kapłon, wykładowca historii Kościoła w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu i archiwista archidiecezjalnego archiwum. Przedstawił on referat pt. *Historia Kościoła w programie*

studiów seminaryjnych w zaborze austriackim na przykładzie ośrodka przemyskiego. Po krótkim wstępie historycznym przybliżającym powstanie przemyskiej diecezji i seminarium przeszedł do meritum zagadnienia. Omówił podręczniki, z których nauczano historii, jak i sylwetki profesorów, którzy historię wykładali. Wyliczył, że w latach 1818–1918 w przemyskim seminarium historii uczyło jedenastu wykładowców, w większości wykształconych w Wiedniu. Prelegent zwrócił szczególną uwagę na dwóch spośród tej grupy: ks. Jakuba Federkiewicza i ks. Władysława Kochowskiego. Pierwszy pozostał po sobie kilka opracowań historycznych, z których najważniejszym była *Kapituła przemyska obrządku łacińskiego*. Drugi zaś był redaktorem „Kroniki Diecezji Przemyskiej”.

Z trzecim wykładem wystąpił ks. dr Ryszard Banach, dobrze znany tarnowskim duchownym i klerikom jako wykładowca historii i wielki orędownik pamięci diecezjan, którzy złotymi zgłoskami zapisali się w dziejach diecezji i kraju. Dokonał on krótkiej syntezy 200 lat istnienia tarnowskiego seminarium duchownego, poczynawszy od 1821 roku, kiedy to Pius VII bullą *Studium paeterni affectus* reaktywował diecezję jako tyniecką. Przypomniał, że w bulli tej papież nakazywał zorganizowanie seminarium duchownego „pod wolnym zarządem biskupa celem kształcenia i wychowania młodzieńców do służby Bożej”. Ówczesny biskup, Grzegorz Tomasz Ziegler, szybo przystąpił do realizacji tego zadania i w 1822 roku powstało studium dla najstarszego rocznika alumnów, tzw. pastoralistów, w Bochni. Wraz z przeniesieniem stolicy biskupstwa do Tarnowa swoją lokalizację zmieniło seminarium duchowne. Początkowo umieszczone w klasztorze pobernardyńskim, zostało później przeniesione do nowego gmachu wybudowanego specjalnie dla tej instytucji. W 1838 roku bp. Franciszek Zachariasiewicz oddał do użytku nowy budynek seminaryjny oraz uruchomił przy placówce formacyjnej pełne studium filozoficzno-teologiczne. Od tamtej pory budynek seminaryjny był przebudowywany i modernizowany, zaś seminarium jako placówka przygotowująca przyszłych kapłanów nie zmieniło już swojej siedziby. Prelegent przedstawił również zmiany, jakie nastąpiły w najnowszej historii zabudowań seminaryjnych. Wspomniał o rozbudowie obiektu o Dom Alumna, kaplicę, aulę, jadalnię oraz o przeniesieniu do historycznej części seminarium Sądu Diecezjalnego (2017) oraz Kurii Diecezjalnej (2021). W drugiej części swojego wykładu ks. Banach zwrócił uwagę na ludzi, którzy tworzyli kadrę wychowawców i wykładowców seminarium duchownego. Przywołał postać ks. Stanisława Dutkiewicza rektora seminarium oraz założyciela Unii Apostolskiej Kapłanów, działalność

której wywarła znaczny wpływ na formację kandydatów do kapłaństwa, jak i duszpasterzy. W tej części referatu najwięcej miejsca prelegent poświęcił ks. Romanowi Sitko, rektorowi, męczennikowi i błogosławionemu. Przedłożeniu towarzyszyła prezentacja fotograficzna ukazująca m.in. historyczne siedziby seminarium w Bochni i Tarnowie. Należy odnotować, że obecność ks. dr. Ryszarda Banacha pozwoliła również spojrzeć w przeszłość z innego powodu. Był on bowiem uczestnikiem i prelegentem na Ogólnopolskim Zjeździe Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła w 1971 roku. Tamto spotkanie również odbyło się w Tarnowie i było związane z jubileuszem seminaryjnym. Osoba księdza profesora była swoistą klamrą spajającą te dwa wydarzenia.

Po przerwie kawowej nastąpiła druga część sesji, a rozpoczął ją wykład o. prof. dr. hab. Rolanda Prejsa OFMCap z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Temat jego przedłożenia brzmiał *Historia Kościoła w programie studiów seminaryjnych w zaborze rosyjskim*. Ojciec profesor skoncentrował się na Królestwie Polskim, w którym w 1821 roku powstał program reformy studiów w seminariach uwzględniający wykład historii Kościoła. Nie wszedł on jednak w życie. Dopiero po 1836 roku przedmiot ten wszedł do grafiku kłeryckich zajęć w wymiarze dwóch godzin tygodniowo przez cztery lata. Prelegent konkludował, że mimo późniejszych zmian, które wydłużyły przygotowanie do kapłaństwa, nie zmienił się wymiar godzin z historii Kościoła. Wyliczył również podręczniki, które wykorzystywano podczas nauczania tego przedmiotu. Od napisanych ducha józefińskiego po podręcznik ks. Melchiora Bulińskiego pt. *Historia Kościoła powszechnego*, który w drugiej połowie XIX wieku stał się najbardziej popularnym opracowaniem. Referent zwrócił uwagę na jeszcze jeden bardzo ważny aspekt związany z nauczaniem w seminariach. Nader często zdarzało się, że duchowny uczył przedmiotu niezwiązanego ze swoim wykształceniem czy nawet zainteresowaniami, lecz takiego, jaki był w danym momencie potrzebny.

Piąty i ostatni referat pierwszego dnia sesji wygłosiła prof. dr. hab. Jolanta Małgorzata Marszalska z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Tematem jej wystąpienia był *Historyczny księgozbiór seminaryjny w Tarnowie – przeszłość i teraźniejszość*. Profesor z ogromną pasją podzieliła się ze słuchaczami, namiastką – z uwagi na ograniczający czas wykładu – wiedzy na temat tego księgozbioru. Skupiła się na jego proveniencji i wyróżniła cztery „obszary”, z których przywędrowały książki do księgozbioru seminaryjnego. Były to: opactwo tynieckie, skasowane klasztory bernardyńskie, dominikańskie i jezuickie, skasowane kapituły kolegiackie w Bobowej, Wojniczu, Nowym

Sączu i Tarnowie oraz zbiory prywatne duchownych. Prelegentka rozwiła tym samym swego rodzaju mit krążący wokół tego zbioru, głoszący, że cały księgozbiór pochodzi z Tyńca. Tymczasem zbiory tyńskie stanowią jedną trzecią całego księgozbioru, który liczy ok. 7 tysięcy woluminów. Profesor Jolanta Marszalska zaprzeczyła również innej pojawiającej się opinii, że w zbiorze seminaryjnym znajdują się książki z cysterskiego opactwa w Szczyrzycu.

Po wygłoszeniu ostatniego wykładu przyszedł czas na dyskusję. Głos zabrał ks. prof. Waldemar Graczyk, który zwrócił uwagę na zbyt małą obecność historyków Kościoła w aktualnym dyskursie historycznym, choćby w obszarze publikacji czy realizowanych projektów badawczych. Postulował, by Sekcja Historii Kościoła była tą komórką, która nada ton, wyznaczy obszary badawcze i skoordynuje prace nad palącymi zagadnieniami. Do słów ks. prof. Waldemara Graczyka odniosła się prof. Jolanta Marszalska oraz ks. dr Tomasz Moskał, który zachęcał do podejmowania wspólnych projektów badawczych.

W tradycję Zjazdów Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła wpisane są sesje wyjazdowe. Nie mogło jej zabraknąć i tym razem. Po obiedzie uczestnicy wyruszyli autokarem w stronę Lipnicy Murowanej, ziemi świętych i błogosławionych. Zwiedzili tam kościół pw. św. Szymona, wybudowany wedle tradycji w XVII wieku na miejscu domu rodzinnego św. Szymona. Później przeszli do drewnianego kościoła pw. św. Leonarda z XV wieku, który od 2004 roku znajduje się na Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO. Na koniec zaś nawiedzili świątynię parafialną pw. św. Andrzeja pochodzącą z XIV wieku, a w niej gotycką Piękną Madonnę Lipnicką, o której z pasją opowiadał ks. Mariusz Jachymczak, proboszcz parafii w Lipnicy Murowanej. Następnie uczestnicy udali się do Nowego Sącza. Tam zwiedzili dawną kolegiatę i Bazylikę Mniejszą pw. św. Małgorzaty, w której czczony jest słynący łaskami wizerunek Jezusa Przemienionego. Z bogatą historią sądeckiej fary, jak i jej aktualnym stanem zapoznali ks. dr Jerzy Jurkiewicz – proboszcz parafii, prepozyt Kapituły Kolegiackiej i kustosz sanktuarium oraz pani przewodnik. Następnym punktem był Dom Gotycki (Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu), gdzie prezentowana jest głównie dawna sztuka sakralna Sądecczyzny. Ekspozycję prezentował dyrektor dr Robert Ślusarek. Po zwiedzeniu ciepłą herbatą i ciastem podjął gości ks. dr Jerzy Jurkiewicz. Ostatnim punktem wyjazdu była Niskowa, gdzie obok kościoła parafialnego znajduje się grób śp. ks. prof. Bolesława Kumora. Wielu z uczestników zjazdu znalazło osobiście lub spotkało na swej drodze tego wybitnego znawcę dziejów Kościoła. Po wspólnej modlitwie nad mogiłą nastąpił powrót do Tarnowa.

Kolejny dzień zjazdu – 22 kwietnia – również rozpoczęła msza święta. Tym razem przewodniczył jej i homilię wygłosił bp Andrzej Jeż, ordynariusz tarnowski. Na zakończenie mszy świętej ks. dr hab. Tomasz Moskal prof. KUL przekazał na ręce ks. bp. Andrzeja Jeża biret i stułę śp. ks. Bolesława Kumora. Przez 20 lat od jego śmierci były one przechowywane w katedrze uniwersyteckiej. „Czekały na odpowiednią chwilę” – jak mówił ks. prof. Moskal – „by przekazać cenne pamiątki diecezji, z której pochodził ten wielki historyk”. Zjazd Księży Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła w Tarnowie stał się ku temu najlepszą sposobnością.

Po śniadaniu rozpoczęła się kolejna sesja wykładowa, a przewodniczył jej ks. dr hab. Andrzej Bruzdziński prof. UPJPII w Krakowie. Pierwszy referat pt. *Historia Kościoła w seminarium kieleckim w okresie międzywojennym i po II wojnie światowej* wygłosił ks. dr Andrzej Kwaśniewski. W swoim wystąpieniu zaprezentował sylwetki wykładowców historii Kościoła w oraz podręczniki, z których korzystali. Najwięcej miejsca poświęcił ks. prof. Danielowi Olszewskiemu, który prowadził wykłady według własnego pomysłu, a które zostały później opublikowane jako podręcznik pt. *Dzieje chrześcijaństwa w zarysie*. Ostatni referat wygłosił ks. prof. dr hab. Mieczysław Kogut, reprezentujący Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu. Przetawiał temat *Formacja intelektualna kleryków we wrocławskim seminarium duchownym po roku 1945*. Rozpoczął swoje wystąpienie od rysu historycznego, sięgając XVI wieku, a kończąc na powojennych staraniach o przywrócenie wydziału teologicznego na Uniwersytecie Wrocławskim. Prelegent zwrócił uwagę na okres 1951–1956, w którym zminimalizowano formację intelektualną, a postawiono na swoiste praktyczne „przygotowanie do zawodu”. Właściwe miejsce formacji intelektualnej przywrócił ks. bp Bolesław Kominek. Studium zawierało dziedziny biblijne i historyczne, teologię systematyczną i teologię pastoralną. Na bazie tych studiów seminaryjnych w 1968 roku *Stolica Apostolska* zatwierdziła Fakultet Teologiczny.

Po referacie ks. prof. Mieczysława Koguta nastąpiła dyskusja oraz wolne wnioski, a wśród nich ogłoszenia. Na zakończenie zabrał głos ks. bp Jan Kopiec, który podziękował wszystkim profesorom i wykładowcom historii Kościoła za przybycie i uczestnictwo w zjeździe, zaś rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie za przyjęcie i gościnę.

Po przerwie kawowej organizatorzy zjazdu zaprosili profesorów i wykładowców historii Kościoła na spacer po Tarnowie, aby zademonstrować chociaż namiastkę dziedzictwa kulturowego diecezji tarnowskiej, jak i samego miasta.

Spacer po starym mieście uwieńczyło nawiedzenie bazyliki katedralnej oraz wizyta w Muzeum Diecezjalnym w Tarnowie. Ks. dr Piotr Pasek, dyrektor muzeum, w niezwykle interesujący sposób opowiedział o bezcennych zabytkach sztuki kościelnej. Ostatnim miejscem, które zwiedzili uczestnicy zjazdu był oddział Muzeum Okręgowego – Muzeum Ratusz, a w nim galeria sztuki dawnej. Po ekspozycjach muzealnych w profesjonalny i zajmujący sposób oprowadzała Kinga Smółka.

Wspólny obiad zakończył kolejny Ogólnopolski Zjazd Profesorów i Wykładowców Historii Kościoła w Tarnowie – Anno Domini 2022.

